

Rytmisk Korledelse anno 2018

- Det Intelligente Kor

Af Jim Daus Hjernøe, professor i rytmisk korledelse

Indledning

RAMA Vocal Center

Da jeg i 2006 blev ansat som professor ved Nordjysk Musikkonservatorium (fra 2010 Det Jyske Musikkonservatorium) var visionen bl.a. at opbygge et Korcenter på niveau med de bedste musikuddannelser i Europa samt at styrke konservatoriets position i et internationalt perspektiv. Visionen blev til realitet, og korcentret er nu kendt under den internationale titel RAMA Vocal Center (RAMA = The Royal Academy of Music Aarhus/Aalborg) og har ca. 60 studerende fra ind- og udland. Dette har bl.a. resulteret i tilknytningen af den amerikanske sanger Bobby McFerrin som adjungeret professor fra 2011-2016 samt stor søgning til vores mange uddannelsesstilbud og flere store internationale samarbejdsprojekter i Europa. Senest har jeg med 16 studerende/alumner optrådt med Bobby McFerrin ved to store improvisationskoncerter i København og Aalborg i november 2018.

Vocal Family

I de sidste 12 år har mine dygtige kolleger og jeg opbygget en kultur og stærk tradition for rytmisk korledelse på Det Jyske Musikkonservatorium i Aalborg. Vi betragter os selv – med studerende og alumner – som en stor international 'Vocal Family' med fælles fokus på vidensdeling og videreudvikling af rytmisk vokalmusik på højeste kunstneriske og pædagogiske niveau. De nærmeste kolleger er Peder Karlsson (tidl. sanger i The Real Group – komponist og arrangør inden for genrerne jazz, nordisk visetradition og pop), Jesper Holm (leder af vokalensemblet Touché og ekspert i vokaljazz) og Malene Rigrtrup (tidligere sanger i århusianske Vocal Line og arrangør, komponist og medskaber af konceptet "Ørehænger" med fokus på pop/soul).

Historisk kontekst

Rytmisk vokalmusik

Baggrunden for udviklingen af en særskilt metodik for rytmisk korledelse begynder med en erkendelse af de begrænsninger de klassiske korledelsesmetodikker har i mødet med den rytmiske vokalmusik. Der er mange ligheder men lige så mange forskelle. I den såkaldte "rytmiske" vokalmusik er der oftest tale om musik, hvor rytmen kommer først, og hvor groovets DNA er tilstede i forholdet mellem puls, underdelinger og betoning. Dette skal forstås på den måde, at når musikken er i fast puls, vil underdelinger og betoning af disse tydeliggøre den rytmiske spænding. Oplevelsen er, at musikens rytmiske struktur forløses når samspillet mellem puls, underdelinger og betoning fungerer, hvilket ikke er noget en korleder kan dirigere sig til. Det kræver at korsangernes musikalske færdigheder inden for disse afgørende parametre er tilstede, og at der er skabt god balance mellem kropslig forankring, kreativitet og sangteknik.

Circlesong

Rytmisk vokalmusik udsprang som en vokalisering af de instrumentale (akkompagnerende) genrer vi kender som jazz, soul, rock, pop og world-music; et vokalt udtryk, som især den verdenskendte svenske vokalgruppe "The Real Group" var kendt for i starten af deres karriere. I de seneste årtier er genren dog blevet mere raffineret og har fundet sit eget udtryk. I Danmark begyndte denne udvikling især med Jens Johansens pionerarbejde med sit kor Vocal Line i 1990'erne. Vejen hertil er bl.a. inspireret af Bobby McFerrin's improviserende kunstform "Circlesong", der, på baggrund af forskellige etniske vokalformer, viser vejen til en selvstændig vokalgenre inden for det rytmiske univers. Det er denne udvikling, der danner baggrund for udarbejdelsen af en selvstændig metode inden for rytmisk korledelse, som vi kender det i dag.

Det intelligente kor

"Det intelligente kor" er først og fremmest en filosofi, der er opstået gennem arbejdet med rytmisk kormusik siden 1990, der dels danner grundlag for den didaktik og metodik jeg anvender i den daglige

undervisning, og som jeg har udviklet og gjort til mit kunstneriske udviklingsprojekt. Titlen er inspireret af Niels Græsholms og Svend Rastrup Andersens publikation "Slå ørerne ud", hvor de anvender begrebet med fokus på det, de kalder "den årvågne opmærksomhed", der i min videreudvikling bliver til sangerens "bevidsthed" og "medansvar" i den musikalske proces. Når metodikken har fået navnet "Det intelligente kor", er det således et udtryk for den rejse sangere og dirigenter foretager fra "det ureflekterede stadie" gennem bevidsthed og ansvarstagen for fælles musikalsk udtryk mod "det reflekterede stadie" = Det intelligente kor.

Med udgangspunkt i den enkeltes musikalitet opnår sangere og dirigenter med denne metode nye musikalske færdigheder og bevidsthed om disse. Det er overraskende, hvordan sangere kan udfolde sig når de rette forudsætninger, og bevidstheden om egen rolle i helheden er til stede. Det kan føles befriende at være i en musikalsk sammenhæng, hvor improvisation er fremelsket og opmuntret, så man kan genopdage glæden ved sammen at skabe musik og lege musikken frem som en pendant til nedskrevet musik.

Metoden kan anvendes i et hvilket som helst kor på et hvilket som helst niveau.

'Det intelligente kor'- metoden

Metoden udfolder sig inden for tre læringsområder:

- 1) Udvikling af egne færdigheder inden for fem musikalske hovedelementer.
Disse elementer er:
 - a) Intonation
 - b) Rytmer
 - c) Klang
 - d) Fortolkning
 - e) Performance
- 2) Vocal Painting (VOPA)
- 3) Udvidelse af komfortzonen (frigørelse af stemme, krop og psyke)

For at få det fulde udbytte af de tre læringsområder er det vigtigt at overveje, hvordan man kan fremme et godt læringsmiljø i koret. Den enkelte sanger skal trænes i at stå frem foran de andre sangere i en mere modig adfærd og som selvstående musikalsk individ. Dette udvikles via teambuilding i koret (musikalske lege/ice breakers) og en grundig træning af sangerens egne færdigheder inden for den nærmeste udviklingszone med fokus på elementerne i punkt 1 fra de tre læringsområder.

Indholdseksempler

For at fremme de tre læringsområder går metoden *Det intelligente kor* meget målrettet til værks. Her følger eksempler på indhold fra de tre punkter:

1) Udvikle egne færdigheder inden for de fem musikalske hovedelementer

1. Intonation: Teori og kropslig hørelære, hvor alle sangere har indgående kendskab til modaltonarter og relevante skalaer og via solfege-håndtegn på skift kan lede små grupper af medsangere i improviseret flerstemmig sang.
2. Rytmer: Teori og kropslig hørelære med grundtrin, koordination, groove-træning og trommespil/stomp, hvor alle sangere via håndtegn for underdelinger på skift kan lede små grupper af medsangere i improviserede flerstemmige rytmer.
3. Klang: Elementær sangteknik og kontrastøvelser, hvor sangerne forfiner deres stemmekvalitet, tonedannelse og udtryksmuligheder samt lærer at nuancere og egaliserer klang i forhold til andre sangere.
4. Fortolkning: Tekstanalyse og øvelser med fokus på historie-skabende elementer, herunder scat, rap, poetry-slam og udvikling af ikke-eksisterende sprog.
5. Performance: Der arbejdes praktisk og teoretisk med den musikalske sceneoptrædens

muligheder for at kommunikere på det auditive og det visuelle plan såvel som med bevidsthed om kroppen som musicerende redskab¹.

Hvert musikalsk element opøves og anvendes med fokus på det svære i det enkle, hvorefter elementerne kan kombineres. Denne proces kalder jeg for henholdsvis "Internalizing" (tilegnelse af færdighed) og "Externalizing" (anvendelse af færdighed i kontekst), og sangerne lærer at fokusere på et eller flere af disse elementer ved indstudering og under optræden.

2) Vocal Painting (VOPA)²

VOPA er et avanceret sæt håndtegn til non-verbal kommunikation mellem dirigenten og vokalensemblet (og sangerne imellem), hvor der til mindste detalje kan aftales og justeres på både kendt materiale og musik skabt i nuet. VOPA er inspireret af Soundpainting (udviklet af den amerikanske komponist, pianist og arrangør m.m. Walter Thompson), men er tilrettelagt som direkte komplementerende til eksisterende direktionsteknik. Der er 75 VOPA- tegn i det nuværende curriculum for kandidater i rytmisk korledelse, men f.eks. er VOPA-5 (de første fem tegn) nok at kende for at man kan opnå signifikante kontraster i det musikalske udtryk.

De fem begyndertegn er:

- Korte toner (Pendant til staccato)
- Lange toner (Pendant til legato)
- Energizing (Det samlede udtryk uden brug af tonehøjder)
- Externalizing (Det samlede udtryk)
- Filter for hørbare underdelinger (improviseret udfyldning mellem tonerne)

Når korlederen og koret som minimum kender brugen af VOPA-5, er det en direkte genvej til at behandle udtrykket inden for de grundlæggende musikalske parametre. Og man vil blive overrasket over det gode resultat, og hvor hurtigt det faktisk virker.

3) Udvide komfortzonen inden for improvisation (frigørelse af stemme, krop og psyke)

Udover at mestre de i punkt 1 og 2 beskrevne musikalske elementer er sangernes individuelle tekniske færdigheder af grundlæggende vigtighed for korets lyd og udviklingsmuligheder. Det er derfor vigtigt sideløbende at have fokus på træning af stemme, krop og psyke. For at opnå en forståelse af de dybere lag i groove-baseret musik, er det nødvendigt, at alle behersker "kropslig hørelære", hvor kroppens evne til at forholde sig til underdelinger og betoning på et fysisk plan forankres i den musikalske krop, der kan holde styr på flere lag på samme tid som udgangspunkt og støtte for den stemmemæssige præstation.

Som rytmisk korleder har man et ansvar for at lære sangerne, hvordan man bliver en del af "Det intelligente kor", og vejen hertil er en stor del af konceptet. Der findes forskellige værktøjer til at skabe forskellige vokale improvisationssekvenser, og tanken er, at hvert værktøj befinder sig på et trin på en trappe op mod Det intelligente kor. På denne måde må man først mestre ét værktøj, før man kan gå videre til det næste og således arbejde sig frem imod til slut at kunne skabe kvalitetsmusik i nuet på højt kunstnerisk niveau.

Til yderligere fordybelse har jeg beskrevet de syv trin på improvisationstrappen i en særskilt artikel. Artiklen kan læses via [dette link](#).

Afrunding

Læring er socialt betinget. En god fællesskabsfølelse og sociale relationer mellem de interagerende sangere styrker læringsprocessen. Ved Det intelligente kor-metoden udvikler sangerne sig markant ved

¹ Med inspiration fra Astrid Vang-Pedersens praktiske og teoretiske arbejde indenfor feltet "koncertdesign".

² Vocal Painting blev udgivet i App form for iOS og Android i september 2018. Se mere på www.theintelligentchoir.com

hjælp af personlige erfaringer, som man opnår gennem aktiv deltagelse i de øvelser og strategier, der implementeres i koret som en ny standard. Der skal være konsensus om, hvad målet er i forbindelse med tilegnelsen af viden og personlig musikalsk udvikling. Korlederen støtter sangeren i sine erfaringer og hjælper med bearbejdningen heraf samt leder sangeren i den rigtige retning. Korsangere er naturligvis forskellige. Det skyldes blandt andet faktorer som musikalske evner, personlig historie samt kulturel og historisk baggrund.

Når først man har reflekteret over de tre læringsområder, har man lettere ved at afkode den rytmiske musiks kompleksitet, så forudsætningerne er til stede for at præstere på et kunstnerisk højt niveau både som bevidst sanger med medansvar for det musikalske udtryk og som korleder, der faciliterer den musikalske proces.

Kernen i dette KUV-projekt har været at tilføje Vocal Painting som en innovativ komponent til McFerrin's Circlesong koncertformat. På sigt giver det mulighed for at foretage øjeblikkelig, avanceret live-arrangering og -komponering på højt kunstnerisk niveau. Musikken eksisterer kun i øjeblikket, hvorefter man slipper den. I denne sammenhæng har man mulighed for at lade sangerne gå fri af konventionerne ved at bruge Vocal Painting-teknikken. Målet er, at kunne udføre improviseret musik, som om den var gennemkomponeret ved at tilføre form og kompleksitet samt diversitet i form af twists og modulationer. Ikke på alle circlesongs, men som et kontrastelement til det "slow-food"-format, der normalt kendetegner circlesongs. Mit mål er at holde publikum i et konstant overraskelsesmoment, som når man ser en film, der holder én helt fremme i sædet.

Det her er den rytmisk vokalmusiks fremtid og formen henvender sig både direkte til det modne publikum, den næste generation af et yngre publikum, og til sangere og korledere på alle niveauer i hele verden. Vocal Painting spredes hurtigt i Europa i øjeblikket. Næste træk er Asien og Amerika.

Jim Daus Hjernøe er professor i rytmisk korledelse v. Det Jyske Musikkonservatorium og leder af RAMA Vocal Center

Links til hjemmesider

RAMA Vocal Center på Facebook

www.facebook.com/ramavocalcenter/

Uddannelser i Rytmisk Korledelse på Det Jyske Musikkonservatorium

www.rytmiskkorledelse.dk

The Intelligent Choir og Vocal Painting App

www.theintelligentchoir.com

Links til Youtube

RAMA Vocal Center - PR

<https://www.youtube.com/watch?v=dcZ-148T2d0>

The Intelligent Choir - what is it?

<https://www.youtube.com/watch?v=wjOd7vK5GiE>

Low latency jamsession over internettet

https://www.youtube.com/watch?v=M_mbSb6ZnZ4&t=1s

The Intelligent Choir med vocal painting i koncert på Aarhus Vocal Festival 2015

<https://www.youtube.com/watch?v=bq4Ng9HDRMw>